

4

Чутка про те, що Балабуха одбив вільшаницьку парафію од Моссаковського, швидко дійшла й в Чайки до Прокоповичів. Якийсь дяк був у Вільшаниці, заїхав у Чайки й передав звістку Прокоповичці. Отець Степан Прокопович одпочивав у пасіці. Прокоповичка побігла в пасіку, трохи не поперекидала уликів і вскочила в катрагу. Прокопович спав, лежачи на спині й розкидавши руки й ноги. Прокоповичка вбігла, торгнула чоловіка з усієї сили й крикнула на всю пасіку:

— Чи ти знаєш, що сталося? Чи ти знаєш, що діється?

— Га? Що? Де? Пожежа! — крикнув і собі переляканий Прокопович, схопившись і сівши на лавці.

— Чи ти знаєш, що сталося? — крикнула ще голосніше Прокоповичка й вдруге штовхнула під бік чоловіка.

— Що? Церква горить? Дзвони на гвалт! Лізь на дзвіницю! — захрипів спросоння Прокопович.

— Лізь уже ти на дзвіницю та дзвони! Вільшаниця пропала й по цей день!

— Злодії! Хтось украв Вільшаницю! Запрягай коні та доганяй! — плів нісенітницю переляканий спросоння панотець.

— Та перехрестись, та прочуняйся! — зарепетувала Прокоповичка. — Балабуха одбив вільшаницьку парафію од Харитона Моссаковського. Оце тільки заїздив до нас один дяк та й розказував нам про те.

— Та чорт його бери, коли одбив! Про мене нехай пропадає й твоя Вільшаниця, і твій Харитін! Тільки мене перелякала. Я думав, що, може, де-небудь пожежа, — сказав Прокопович.

— От тобі на! От тобі й батько! А що ж тепер робитиме наша Онися? — спитала Прокоповичка.

— Про мене, нехай плаче, нехай скаче! — сказав Прокопович і знов упав на лавку, як сніп.

— Та вставай-бо та давай нам пораду! — крикнула Прокоповичка й сіпнула чоловіка так, що той трохи не покотився під лавку, й ухопився обома руками за свою жінку.

— Одчепись, бо як дам, то й перекинешся! — закричав він сердито, знов сівши на лаві. — Дай мені доспати, а там кричи хоч до вечора.

— Вставай! Он архієрей приїхав! — гукнула Прокоповичка.

— Авжеж! Піддуриш! Піддури свого батька дурного, — сказав Прокопович і перекинувся до стіни та й захрип.

Жінка вже боялася його зачіпати, бо знала, що він спросоння б'ється. Вона пішла в хату до Онисі на пораду.

Онися походжала по світлиці та лузала насіння, неначе нічого такого страшного й не трапилось. Мати примітила байдужний вид. Її взяла злість, що всім байдуже про те лихо, а їй самій прийшлося бідкатись за всіх.

— Походжай, доню, та насіннячко лузай! — промовила Прокоповичка ласкаво, але з отрутою в словах.

— А що ж маю робити? Хіба сяду та буду сльози лити? — сказала байдужним тоном Онися.

— Лучче сядь та плач! — крикнула Прокоповичка.

— Я, мамо, не з таківських, що плачуть, — сказала Онися й все собі походжала та насіння лузала.

— Як не з таківських, то про мене йди заміж за карапишанського дяка, бо тепер попадею не будеш.

- То й піду! Оце велике лихо! Хіба дяк не чоловік?
- Який він чоловік! Будеш цілу зиму боса ходити та горщиком воду носити!
- Аби не дірявий горщик, то й носитиму, — сказала Онися, дивлячись у вікно та лузаючи насіння.
- Хіба ж ти думаєш за його йти заміж? — крикнула Прокоповичка.
- Атож! А хіба що?
- А те, що він попом у Вільшаниці не буде! А яка ж друга громада вибере такого дурня за попа?
- Харитін не дурень. Я його люблю й за його піду заміж, хоч би я навіки зосталась дячихою, — сказала Онися, заглядаючи у вікно.
- Якби Онися не дивилась у вікно, а глянула на матір, то мати, може б, стала м'якша й спокійніша. Байдужість доччина дражнила її.
- То ти підеш за того дяка, за ту чехоню? Ба не підеш! — крикнула мати
- Ба піду й за чехоню! — тихо сказала Онися, здержуючи гнів.
- Ба не підеш, бо ми тебе не оддамо!
- Я й сама піду! Хіба я маленька, щоб ви мене оддавали?
- То ми тобі нічого не дамо. Підеш до його хіба пішки в Карапиші!
- То й пішки піду, — це мені не заважить.
- Пху на того дурного дяка! Та він же обміняв святий хліб, а до тебе й слова не промовив. Ото знайшла розум!
- Тим він мені й сподобався. Якби в його був язик такий довгий, як в мене, я б йому наклала повний віз гарбузів, як вашому академістові. Я й сама наговорю за трьох.
- Як ти йому не накладеш гарбузів, то я йому накладу не то в віз, а в його голову. Бо в його голова така заврозумнішки, як гарбуз.
- І, вже ваше минуло. Не час вам гарбузувати. А я Харитона люблю й більше ні за кого не піду заміж, окрім його, хоч би до мене приїхало двадцять академістів.
- Прокоповичка тяжко зітхнула, хрюпнула дверима й знов побігла в пасіку. Отець Степан хріп, обернувши лице до стіни; тільки одна брова стриміла з-за лоба, неначе кінчик котячого хвостика.
- Прокоповичка подивилась, боялась зачіпати чоловіка, а тим часом, пробігавшись по садку, трохи проходила й заспокоїлась. Вернувшись до хати, вона не втерпіла й заглянула в світлицю. Онися походжала по світлиці та все насіння лузала.
- Хто його зна, що це за люди! Той хропе в катразі, а ця насіннячко лузає. Нема їм діла ні до чого. Сама за всіх бігай та клопочись, та й годі, — сказала Прокоповичка вже спокійніше.
- За мене, мамо, не клопочіться. Я сама за себе поклопочусь, — сказала Онися.
- Тільки що Онися промовила ті слова, надворі загавкали собаки й заторохтів віз. Онися ще й у вікно не подивилась, а вже впізнала, чий віз заторохтів. Впізнала й Прокоповичка. Моссаковського віз торохтів якомсь так, неначе зубами клацав.
- Хто то приїхав? — спитала мати з кімнати.
- Вгадайте! — обізвалась, не обертаючись, Онися.
- Певно, карапишанська чехоня, бо віз торохтить, як розбитий горщик! — сказала з злістю Прокоповичка. — Крутись же з ним, бо я не буду коло його панькатись.
- Не встигла Прокоповичка сказати ті слова, як двері в світлицю одчинились, і на порозі став Моссаковський в чорному довгому жупані, в пасових чоботях, в широких білих викладчастих комірчиках. Його біле лице аж сяло. Сині очі блищали тихим радісним світлом. Під його пахвою біліла паляниця.
- Прокоповичка кинула на Моссаковського через поріг злими очима, причинила двері й стала за дверима.

Моссаковський вглядів Онисю серед світлиці, й на його матовому делікатному лиці розлився легкий рум'янець. Онися почувала, що вона злякалась цього тихого смирного чоловіка. Вона чула, як у грудях забилось серце, як її руки й ноги неначе охололи.

— Добридень вам! З неділею будьте здорові! — тихо сказав Моссаковський і поцілував Онисю в руку.

Онися нахилилась і поцілувала його в щоку. Вона почувала, що кров разом кинулась їй в лице, а руки й ноги були холодні, неначе вона держала їх в холодній воді.

— Доброго здоров'я! Спасибі вам! — тихо обізвалась Онися.

Моссаковський поклав паляницю на столі, став і руки склав на поясі. Онися попросила його сісти.

Моссаковський мовчав, і Онися мовчала. Обоє навіть не сміли подивитись одно одному в вічі. Мати стояла за дверима й слухала.

— Правда чехоня! Не вмій навіть з дівкою побалакати й пожартувати. Мій отець Степан не так поводився зо мною, як був моїм женихом!

Довго молоді сиділи й мовчали. Онися знала, що Моссаковський ладен мовчати й до вечора та дивитись на неї. Вона почувала свою незвичайність і просто заговорила про те, що в їх обох було на душі.

— Ви, Харитоне Петровичу, може, думаєте, що я не піду за вас заміж після того, як ви втратили вільшаницьку парафію? Не думайте так...

— Ні, я... нічого не думаю... — насилу обізвався Моссаковський і сказав правду: він тоді нічого не думав, тільки був ладен дивитись на Онисю хоч і до вечора.

— Я піду за вас заміж, хоч би ви й zostались дяком в Карапишах, — сміливо сказала Онися.

— Спасибі вам, Онисіє Степанівно! Які ви добрі! — обізвався Моссаковський.

Мати за дверима так крутнула головою, що намітка на її плечах настовбурчилась вище од голови.

В Моссаковського лице ніби засяло, очі заблищали. Він був ладен кинутись Онисі в ноги, але... й очима не поворушив.

— Я піду за вас заміж, хоч би мій панотець і паніматка не пристали на те, — знов сказала Онися й при тих словах скочила з місця й пересіла на стілець, котрий стояв коло Моссаковського; Моссаковський не видержав, вхопив її руку й поцілував. Онися чмокнула його в щоку.

Мати, почувши цмокання, сіпнула дверима й вскочила в хату. Молоді сиділи, спустивши очі додолу. В Прокоповички очі горіли, як жар. Вона аж зблідла на виду.

— Оце гарно! Їй-богу, гарно! Я не хочу, щоб ти, панно, до весілля цмокалась з паничами.

— Їй-богу, я ні в чому не винен, — тихо промовив Моссаковський, схопившись з стільця й цілуючи Прокоповичку в руку.

Прокоповичка не знала, що робити, крутнулась по світлиці сюди-туди, аж намітка на її затряслася, вискочила в садок і побігла в пасіку.

— Ваша паніматка на мене чогось сердяться, — сказав Моссаковський, — вони не оддадуть вас за мене.

— Як не оддадуть, то я сама піду, — сказала Онися, дивлячись сердито на двері в кімнату.

Вони замовкли й ждали старих, як кари.

Тим часом Прокоповичка прибігла в пасіку. Прокопович вже встав і походжав по пасіці. Жінка накрила його мокрим рядном.

— Йди вже до хати та говори з тим дяком. Вже приїхав, мабуть, по мою душу! — крикнула Прокоповичка.

— От і добре, що приїхав: буде з ким з нудьги по чарці випити, — сказав Прокопович.

— Тобі тільки по чарці! Ти ладен і свою дитину пропити! Спить собі, а я одна клопочусь та

бігаю.

— Вже правда, що розбігалась, як курка з яйцем,— не дала гаразд і виспатись. Чого ти прибігла в пасіку гвалтувати? Що там трапилось?

— Балабуха одбив Вільшаницю од Моссаковського. Видавай тепер дочку за дяка!

— А дочка що каже?

— А дочка здуріла! Піди ще ти побалакай з нею. Там цілується з тим дурним дяком, і сорому нема дівці.

— Гм... гм... круту кашу заварили... Треба щось робити,— промовив Прокопович, прямуючи з жінкою до хати.

Тим часом Моссаковський розказав Онисі, що вільшаницька громада не прийняла на парафію Балабухи і що владика таки оддав йому Вільшаницю, як того бажала громада. Онися знала, що в таким разі її старі батьки зараз прохолонуть і заспівають іншої.

Прокопович з жінкою увійшов у світлицю. Моссаковський привітався, поклонився низенько. Прокоповичка сіла на канапі, надулась, дивилась на стіну й мовчала. Прокопович, однак, був ласкавіший до Моссаковського й, не обертаючись до жінки, звелів Онисі принести горілки та закуски.

— Та наріж, Онисю, тієї паляниці, що лежить у хижці з самого верху, — сказала Прокоповичка сердито.

Онися осміхнулась. Зверху лежала черства паляниця. Онися нарізала свіжої пухкої паляниці з останнього печива й винесла пляшку з горілкою.

Випили по чарці. Моссаковський мовчав. Прокоповичка мовчала і все дивилась на стіну. Прокопович пробував розмовляти, але спросоння тільки позіхав на весь рот. Він глянув на жінку,— жінка сиділа насупившись і не думала рота розтуляти.

— Чого це ти, паніматко, так пильно дивишся на стіну? Чи мухи лічиш, чи що? — спитав Прокопович у жінки.

Прокоповичка зирнула на чоловіка сердитими очима й почала вже дивитись на грубу, неначе там була намальована якась дуже гарна картина.

В хаті знов стало тихо. Прокопович знов позіхнув і перехрестив рота. Всі мовчали. Прокопович почав гніватись на жінку.

— Отже ти, паніматко, закохалась в грубі. Дивишся та дивишся на неї й очей не зводиш, — знов зачіпав жінку Прокопович.

— Говори вже ти, — мені нема чого говорити, — сердито обізвалась Прокоповичка, не зводячи очей з груби.

Онися сміялась не устами, а очима. Моссаковський дивився на діл.

— Випиймо ще по чарці. Може, з чарки добудемо розмови, — сказав Прокопович до Моссаковського, наливаючи по другій.

Випили по другій, й язики справді зараз розв'язались. Прокопович став розпитувати Моссаковського про Вільшаницю, але здалеки. Він неначе совістився питати за те, що Балабуха одбив од Моссаковського вільшаницьку парафію. В його думці висло трудне питання, й він обминав його навкруги.

— Як же ви, Харитоне, думаєте тепер розпорядитись собою? — спитав Прокопович у Моссаковського.

— Мені треба скоріше женитись, щоб часом знов хтось не одбив у мене Вільшаниці, — сказав Моссаковський.

Прокоповичка звела очі з груби на двері.

— Як же так! А Балабуха де дівся? — спитав Прокопович.

— Балабуха мусив виїхати з Вільшаниці, бо його громада не прийняла на парафію. Владика

таки оддав мені вільшаницьку парафію, — одповів Моссаковський.

Прокоповичка перевела очі з дверей і вирячила їх на Моссаковського. Онисині очі неначе реготались.

— Таки оддав вам парафію? — аж крикнув Прокопович, скочивши з місця.

— Оддав. Громада настояла на своєму. Тепер мені треба поспішати, щоб парафія знов не втекла з рук, — сказав Моссаковський.

— Голубчику, Харитоне! Поздоровляю вас од щирого серця! — крикнув Прокопович і кинувся обнімати й цілувати Моссаковського.

Прокоповичка й собі знялась з канапи й кинулась прожогом обнімати та цілувати Моссаковського. Всі стали веселі, говорючі, всі говорили, й ніхто нікого не слухав. Прокоповичка забігала по хаті, вскочила в кімнату й знов убігла в світлицю. Онися сміялась, затулившись рукавом.

— А що, паніматко! Коли полічила всі мухи на стіні, то став могорич. Винось наливки, настойки, запіканки! Давай на стіл пироги, калачі, маторженики, які маєш. Давай разом полудень і вечерю, — кричав Прокопович.

Прокоповичка кинулась в хижку, в пекарню, гукнула на наймишок. В пекарні затопили в печі. Закиркали під ножем кури. Наймит впіймав порося. В світлицю неначе на крилах влетіли пляшки з наливками та настоянками. Десь узялись пироги в сметані, бублики на яйцях, маковники, пундики. Чарка пішла за чаркою. Онися винесла тарілки з горіхами та фігами. Усім стало весело. Моссаковський розговорився, розчервонівся, повеселішав. Прокоповичка любенько дивилась на його делікатне з рум'янцями лице й тепер довідалась, що він схожий не на чехоню, а на хохітвянського пана.

— Тепер хоч і під вінець! — сама прохопилась Прокоповичка, випивши чарку запіканки. — Нема нам чого длатись. Ми тепер зовсім обробились на полі. Робити нема чого, а гуляти маємо доволі часу.

— Про мене, хоч і зараз, — сказав Моссаковський, — справді, нема для чого одкладати діла!

— Шкода, що ви не приїхали з братом! А ми б оце поговорили з ним, як з сватом, — говорила Прокоповичка, любенько заглядаючи Моссаковському в очі. — Ми таки свої дочки не зобидимо: є в нас, хвалити бога, й худоба, й коні, й воли, й плуги, й пасіка.

"Воно так, а все-таки краще б було привезти з собою повітового свата отця Мельхиседека та повітову сваху Марту, — подумав собі Моссаковський, — бо старі на словах, — як на цимбалах, а на ділі — як на талалайці!"

— І спасибі вам, паніматко! Хто ж не знає про вашу добрість? Про це нема чого й казати, — сказав Моссаковський.

— Як станете священником в Вільшаниці, то опорядіть церкву, як я свою опорядив. Там церква дуже стара, й образи такі, що на їх навіть нічого вже не видно. От покличте мого маляра! Він вам так обмалює церкву, що ви тільки очі витріщите! — радив Прокопович.

— Покличу, отець Степан, і звелю йому намалювати таку саму "Неопалиму купину", як у вашій церкві.

— І страшний суд намалюйте, — в вільшаницькій церкві нема навіть страшного суда.

— Буде й страшний суд, ще й у пеклі звелю намалювати богуславського станового та канівського столоначальника.

— Невже! — крикнув Прокопович. — Отам їх, проклятущих, намалюйте. Там їм уготоване місце!

— Та не забудьте й Балабуху там намалювати з його губою, — крикнула Онися, поглядаючи скося на матір.

— Звелю намалювати й Балабуху в пеклі, бо він того вартий, — сказав Моссаковський,

осміхаючись.

— Та ще звеліть почепити йому через плечі на мотузку зо два гарбуза, — глузувала Онися.

— Говори-бо, дочко, та й міру знай! Де ж ти бачила на образах гарбузи? Ще що вигадай! — сердито обізвалась Прокоповичка.

Онися схаменулась, замовкла й трохи злякалась, чи не сказала вона часом чого дуже грішного.

Чарка ходила з рук в руки. Пляшки спорожнялись. І гость і господар з господинею все полуднували, поки не поспіла вечеря. Прокоповичка почала застеляти стіл і готувати вечерю.

— Оце ж я наварила й напекла, та не буде кому вечеряти, — сказала Прокоповичка. — Коли б господь приніс яких гостей, абощо.

— Правду кажеш, паніматко! Якби господь послав гостей, то все б таки більше з'їлось і випилось в кумпанії, — сказав Прокопович. — Чи не послати б поблизу в Сухоліси або в Черкас та попросити батюшок та матушок.

— Та вже, тату, затого й сонце зайде. Там, мабуть, і спати вже лагодяться, — обізвалась Онися.

Ще не подали на стіл вечері, як двері рипнули, й в світлицю увійшов священик, старший Харитонів брат.

— Десь господь послухав моєї молитви й приніс вас неначе на крилах! — крикнув Прокопович і кинувся обнімати та цілувати гостя.

Прокоповичка кинулась до гостя й ніби почепилась на його шиї. Онися цілувала його руки, а Харитін за гуртом кинувся й собі цілуватись з братом, неначе не бачився з ним півсотні років. Усі стали ще веселіші. Всі говорили, галасували на всю хату, не знали, де сісти, де стати.

— Тепер моя вечеря не пропаде! — сказала Прокоповичка й побігла в пекарню.

Незабаром на столі з'явилась ціла купа нарізаної паляниці та пирогів, пляшки та чарки. Серед стола в мисці простяглося печене порося з хрінном в зубах, як на великдень. Прокоповичка обстелила край стола рушниками, щоб утирати губи й руки. Всі сіли за стіл, випили по чарці настойки й так тернули порося, що од його швидко zostались тільки кісточки. Після поросяти наймишка принесла саятирку смажених курчат. Й курчата десь ділись, неначе полетіли на сідало. За курми прилетіли на стіл печені качки, начинені яблуками, — й качки неначе пірнули під воду. За качками вискочили з кімнати шулики з маком та з медом, — і шулики щезли. Наливка з пляшок неначе ввіходила в стіл, і ввіходила дуже швидко.

— Ну, господине, поки ще наші язики повертаються в роті, поговоримо по-божому за весілля. Коли нам справляти весілля? — спитав Прокопович.

— Воля ваша, отець Степан, — одказав Моссаковський, — а на мою думку весілля нема чого одкладати.

— Авжеж, нема чого одкладати, — сказала й Прокоповичка, — час сухий, теплий, погожий, надворі година. В нас усього, хвалити бога, доволі. Та ще коли б часом знов парафія не втекла.

— О, вже не втече! — обізвася Харитонів брат. — Ми вже прип'яли її добрим налигачем. Другий Балабуха не швидко знайдеться.

— Хто його знає... коли б часом громада не передумала, — прикинула Прокоповичка, скося поглядаючи на Харитонового брата, котрий і сам був би радий, щоб парафія зірнула з Харитонові гнuzдечки та втекла до його.

— А давайте справимо весілля через тиждень в неділю! — сказав Прокопович.

— Про мене й в неділю. В суботу спечемо коровай та шишки, а в неділю й до вінця, — сказала Прокоповичка, поправляючи на голові очіпок та намітку.

Вечеря скінчилась. Усі встали з-за стола, обернулись до образів і заспівали. Старший Моссаковський провозгласив "многая літа" господареві, потім господині й молодим. Усі заспівали

"многая літа". В світлиці стало душно. Прокопович поодчиняв усі вікна. В хату полилась тонка прохолода сухої теплої осені. Зорі пишно блищали над садком на темному, аж чорному небі. Всі посідали й тільки сопли та обтирали піт з лица. Розмова не клеїлась. Всі жмурили очі. Прокопович позіхнув на всю хату, за ним позіхнув старший Моссаковський, а потім позіхнула тоненько в рукав і Прокоповичка. Тільки молоді не позіхали в куточку. Онися все щебетала Харитонові, як Балабуха приїздив сватати її, як вона наклала йому в віз гарбузів. Харитін тихо сміявся й не зводив очей з її маленьких повних уст, котрі миготіли й ворушились — і з-під котрих блищали дрібні білі зубки.

— Тепер хоч і додому, — сказав старший Моссаковський.

— Та зостаньтесь ночувати, — просив Прокопович, соваючись на стільці, — ніч темна, а вам треба переїздити через Рось. Борони боже якої напасті!..

Прокоповичка мовчала. Їй здавалось, що за ніч парафія втече од Харитона, як він не поїде ночувати в Вільшаницю.

Моссаковський встав і почав прощатися. За ним встав і Харитін. Гості розпрощались.

— Вип'ємо ж на дорогу, щоб колеса підмазати, — просив Прокопович, наливаючи по чарці.

Випили до коліс.

— Вип'ємо ж і по другій, щоб вашим коням було веселіше бігти, — знов припрошував

Прокопович.

Випили і до коней і випровадили гостей на ганок з свічками, пляшками та чарками. На ганку ще випили, щоб дорога слалася скатертю. Прокопович покликав погоничів і почастивав їх, щоб вони часом не перекинули гостей. Вже була глупа ніч, як гості рушили з двору. По тихому, ніби мертвому селі голосно заторохтіли вози, й той гук замер десь глибоко внизу над Россю.

— А що, мамо, чи буду я соломою топити та горшком воду носити? — спитала Онися.

— О, тепер, паніматко, вже не бігай, як курка з яйцем, та не буди мене, як я буду одпочивати в пасіці.

— Смійтесь, смійтесь з матері, а мати тепер натанцюється, поки ще й весілля настане.

— Танцюй, враже, як пан каже! — жартував Прокопович. — А добрий чоловік оцей Харитін, та такий тихий, та любить образи, ще й добру гортань має. Шкода тільки, що не бас!

Через тиждень в суботу в пекарні панотця Прокоповича після раннього обіду молодиці розпочали бгати коровай та шишки. Прокоповичка покликала з села заможніших хазяйок.

Приїхали матушки, родички Прокоповичеві. Молодиці поставили серед пекарні два столи, помили по лікті руки, стали кругом стола й викинули з ночов тісто. Титарка почала дуже тонесеньким голосом пісні до короваю:

Світи, боже, з раю

До нашого короваю,

Щоб було виднесенько

Краяти дрібнесенько!

За титаркою заспівали молодиці й матушки. Руки і кругом стола завештались, заворушились. Голі лікті дрижали, ворушились, зачіпали один другого, стукались один об другий. Білі й чорні руки бігали по тісті, виробляли шишки, викачували, розкачували довгі качалочки, розпліскували, вирізували зубчиками. Одні руки скручували зубчасті качалки в шишки, другі ліпили голуби, треті наліплювали їм з чернушки очі, вирізували зубчиками пояски на вершок короваю. На другому столі убирали шишками та голубками здоровий та довгий коровай, обтикали його миндалем та родзинками. Пісня співалась за піснею. Другі молодиці місили діжу та тісто на паляниці в здорових ночвах. Декотрі порались коло печі. Огонь в печі палав; полум'я гуло та тріщало. Молодиці жартували, докладали одна другій, знов співали, то переставали, то знов починали: "Світи, боже, з раю до нашого короваю!"

А світити не дуже було треба, бо стояв чудовий ясний осінній день, які бувають перед покровою. В вікно лилося веселе тепле сонце. Пекарня була залита таким ясным світлом, що полум'я в печі тільки червоніло, буцім намальоване на полотні.

Молодиці вкрили увесь піл і лежанку шишками, повироблювали паляниці. Коровай поклали на віці од діжі й обліпили віко навкруги восковими свічками, на котрих ледве було примітно білі плями огню. З печі вигребли жар.

Поклали на припічок дві лопати й з піснями понесли на віці серед свічок коровай, приспівуючи до печі, як до живої людини: "Пече наша, пече, спечи нам коровай грече!"

Посадивши коровай та шишки в піч, молодиці помили руки, заслали столи скатертями. В пекарню увійшла Прокоповичка й Онися й винесли пляшки з горілкою та полудень. Онися подякувала молодцям і почастивала усіх з своїх рук. Молодиці приліпили на дні діжі свічки, посвітили їх, накрили віком, стали в кружок, підняли діжу на руках вгору, тричі обкрутились з діжею й стукнули нею по тричі за кожним разом в сволок. Все, що було в хаті, заспівало. Заспівали навіть старі баби, згадуючи ті давні часи, коли ще вони були молодими, як для їх колись бгали коровай. Хвилі співів залили пекарню, розлягались по світлиці й через одчинені двері й вікна лились по селі.

Поки коровай пікся, молодиці пили, полуднували, цокотали та приспівували до короваю, щоб він і випікся, й виріс вгору, як гора. Вже перед вечором вийняли з печі коровай, котрий і справді дуже вдався. Іде раз заспівали молодиці й розійшлися по хатах, несучи кожна в руках весільну шишку на гостинець дітям.

Тим часом як молодиці бгали коровай, Прокопович опоряджував клуню. Хати були не великі, а гостей мало наїхати багато. Наймити винесли снопи з засторонків, чисто вимели всю клуню, вбили тік, полили водою. Стіни позавішували килимами, ряднами, простирадлами, обтягли шматками небіленого полотна. В одному засторонку поставили столи й ослони для музик, в другому поставили довгі рядки столів для гостей. По обидва боки току повбивали кілки, а на кілках повішали ліхтарі, щоб світ падав на тік, де мала танцювати молода з дружками. В титаревій хаті патрала птицю та поросята, а на городі смалили кабана. Прокопович привіз з Богуслава добре барило горілки. Прокоповичка повиточувала з барилець усі наливки, які були в неї в льоху, наварила варенухи, медів. Скрізь кипіла робота, скрізь ворушились люди. Молодиці пекли, смажили, варили та знов смажили. Вже в глупу ніч усі, дуже потомлені, полягали спати.

В неділю раненько Онися прокинулась передніше за всіх. Їй не спалось, хоч надворі тільки що розвиднювалось. Вона встала, накинула жупан і вийшла в садок. В цілому домі всі ще спали після великої вчорашньої праці та біганини. Скрізь було тихо. В селі десь далеко було чути, як співали півні та ревли корови. Онися пішла стежкою понад самою горою. Небо синіло, як широке шатро, й вкривало тиху, сонну землю. Внизу дрімала вода в Росі й тихо лисніла проти червоного неба. За Россю, на поділлі, на рівнині неначе спав густий дубовий ліс. Садок на горі, високі береги Росі, вкриті лісами, неначе думу думали, дивлячись на Рось, на густий ліс, на червоне небо над лісом. Густа осіння роса аж додолу гнула ще зовсім зелений лист на дереві. Надворі ніби ще стояло літо, й тільки половина пожовклого листу на шовковицях блищала, ніби наведена золотом, і нагадувала, що вже минуло літо.

Онися кинула очима на садок, на густі ліси, на Рось, на густі купи чорнобривців та гвоздиків, згадала, що вона сьогодні вінчається, й почувала, що її серце взяв тихий жаль. Їй стало жалко й садка, й Росі, й батькової хати. Вона повела очима на широкі поля та луки за Россю, де мріли в Вільшаниці верби та груші, й почувала, що її серце заворушилось од радощів.

"Там я буду господинею, матиму своє господарство, свою худобу... Там моє царство й панство!" — подумала Онися й почувала, що її душа заграла. Вона гордо підняла голову й ще раз кинула очима на широку-широку, пишну картину за Россю й навіть не примітила, як з-за густого

лісу викотилось пишне сонце, обвите коротким червоним огнястим промінням, і пронизало кучеряві важкі верхи дубів. "Там моє царство й панство! Там я буду господинею!" — подумала Онися й спокійна та горда вернула до хати.

— А що, дочко! Час тобі убиратись до вінця. Затого задзвонять на утренью, — сказала мати, зустрічаючи Онисю на ганку.

Ще не встигла Онися вмитись, в хату поприбігали вже убрані в квітки та стрічки дружки, дочки багатих господарів на селі. Дівчата заплели Онисі коси, покладали на голову стрічки, завітчали всю голову квітками, наділи червоне товсте намисто з золотими дукачами. Онися наділа дорогу плахту, заткану жовтим та білим шовком, одяглась в ясно-синю юбку з срібними квітками, вбулась в червоні черевички й взяла в руку вишиваний рушник. Задзвонили в дзвін, і Онися з дружками пішла до церкви.

Незабаром приїхав Моссаковський з боярами, а за ним почали з'їжджатись його близькі родичі. Молоді запричастились і, по давньому звичаю, після служби повінчались. Вони вийшли з церкви, а за ними слідком рушили всі люди з церкви й залили улицу. Коло кожного двору в воротах стояли застелені столи, а на кожному столі лежав хліб і дрібок солі. Кожний господар поздоровляв молодих з хлібом та сіллю. Прокоповичка стріла молодих на ганку, де стояв застелений стіл і лежав хліб та сіль; вона поблагословила молодих хлібом, і одна родичка обсипала їх вівсом, пшеницею, пополовині з мідними та дрібними срібними грішми. Дітвора кинулась ловити гроші, лазила по землі, хапалась, штовхалась, пхалась. Декотрі хлопці почали битись. Піднявся шум та галас. Сонце ясно сяло по головах дівчат та молодичь, по чорних головах чоловіків та парубків, котрі ворушилились по дворі та кругом ганку, доки молоді пішли в світлицю й сіли за стіл обідати.

По обіді почали з'їжджатись на весілля гості. Наїхало багато сусід. Приїхав і отець Мельхиседек з Мартою. Серед світлиці поставили довгий стіл; на столі поставили соснове гільце, покладали коровай, убраний сухозліткою, покладали шишки. Дружки завітчали гільце калиною та пучечками з колосків вівса. Онисю посадили на посаді, а за столом посідали дружки, дочки священиків і господарів з села. Дружки співали пісні. Вже сонце стало звертати на вечір, як Онисю вивели з посаду й вона пішла з дружками танцювати в клуню. Музики сіли в одному засторонку, в другому посідали довгі рядки гостей кругом столів, де стояли всякі закуски та напитки. Серед клуні дружки почали танці. Коло обох широких дверей товпилась велика сила народу з цілого села. Багатіші господарі з села з жінками сиділи за столами. Матушки були перемішані з молодичями й тільки одрізнялись од їх білішими намітками, товщим намистом з золотими дукачами та парчевими жупанами.

Сонце зайшло. В клуні посвітили свічки та ліхтарі, а музики все грали, а дівчата з паничами танцювали. На столи почали подавати вечерю. Чарка ходила кругом столів безперестану. Декотрі гості не видержали справи, повставали з-за столів і пішли в повітку на сіно спати. Але всі в той день були ще звичайненькі. Старі держались і не дуже напивались, доки на весіллі гуляли панни та паничі, — їх день був в понеділок. Тільки в глупу північ все затихло. Старі полягали спати: хто таки в клуні, хто в повітці. Матушки розійшлись спати по хатах по селі.

В понеділок раненько попрокидались гості й балакали, лежачи в клуні на сіні.

— А що, отець Мельхиседек, чи шумить в голові після вчорашнього весілля? — спитав Прокопович, торкаючи ліктем свого сусіда.

— В мене така голова, що од одного дня не зашумить, — сказав отець Мельхиседек, потягаючись під кожухом, — може, зашумить аж сьогодні ввечері. А в тебе, отець Степан, шумить?

— Шумить, але, мабуть, од музик, бо щось не дуже хочеться солоних огірків. Сказати правду, нема після чого й похмелятись. Але час уже молодих скривати! А чого це ви й досі лежите?

Вставайте, та будемо мерщій скривати молодих, бо вже по чарці хочеться, — крикнув Прокопович на гостей.

Гості ворушились, позіхали, потягались, але ніхто не квапився вставати. Ранок був тихий, але холоденький, так гарно було вилежуватись на м'якому сінні під теплими укривалами.

— Та й ледачі ж з вас люди! — крикнув отець Мельхиседек. — Нема на вас мосі жінки, вона б оце дала вам доброї прочуханки. А доки ви качатиметесь? А де мій дрючок?

Отець Мельхиседек скочив з місця й кинувся стягати з гостей усякі укривала. Охвачені холодом, гості позскакували й хапались за кожухи. Мельхиседек позабирав кожухи й викинув їх за клуню. Гості заворушились, повставали.

Тим часом Прокоповичка з свашками прибрала Онисю, накинула їй на голову хустку, й усі гості пішли з молодими до церкви. Музики йшли за молодими й грали до самого цвинтаря. Молодих скрили й повели з музиками в хату. Онисю завертіли в намітку й повели в клуню до сніданку. Знов в засторонку понакривали столи. Гості обсіли столи навкруги. Музики сіли в другому засторонку. Почалося снідання. В той час в двір понаходили з села приданки та господарі. Молодиці несли в руках даровизну: хто дарував курку, обтикану калиною, хто гуску, хто поросю, хто бичка, хто телицю, хто обіцяв на даровизну мішок пашні, улики бджіл. Деякі молодиці приносили сувої полотна, півмітки, клубки. Клуня сповнилась народом. "Князя й княгиню" після подяки за "дари" посадили за стіл. Приданки заспівали й пішли в танець. Почалося друге, старече весілля. Коло обох воріт клуні знов обступили люди, неначе їх обсів рій бджіл. Господарі з села з жінками сідали за столи попліч з священниками та матушками. Вже сонце високо підбилося вгору, а гості сиділи та все снідали до самого обіду. Випили барило горілки й послали по друге. Прокоповичка повиточувала всі наливки, а гості ще не були п'яні.

Тільки що музики перестали грати, а молодиці й матушки танцювати, в клуню ввійшли якісь дві жидівки й один жид. Одна жидівка несла повний кошик курей; друга несла в одній руці кошик з яйцями, в другій держала за ноги дві качки. Жид держав за ноги в обох руках по два півні й ще перекинув два півні через плече, зв'язавши їх ногами. Жиди попростували до того стола, де сиділи молоді, Прокопович з жінкою та отець Мельхиседек. Одна жидівка була убрана в парчеві наушники, обшиті бісером та стеклярусом. Наушники стриміли на лобі, неначе дві здорові цибулі на чорних начосах з плису, котрі закривали обголену голову. Вона приступила до о. Мельхиседека.

— Добридень, паноченьку! Поздоровляю вас з весіллям вашої дочки. Дай боже вам і вашій дочці щастя й здоров'я. Ми оце йдемо на ярмарок в Богуслав, та почули, що в вас весілля. Чи не треба вам курочок? В мене кури гладкі, як печі. От нате покуштуйте, які добрі, — говорила жидівка до о. Мельхиседека й витягла з кошика одну курку, перекинула її догори ногами й тикнула о. Мельхиседекові трохи не в бороду.

— Чи сказилась жидівка! Тиче мені сиру курку в зуби! Понеси своєму Лейбі, нехай покуштує, яка вона на смак!

— Як не хочете цієї, то візьміть оцю. Це ще гладша. Я місяць сама запихала її кукурудзою, — сказала жидівка й тикнула о. Мельхиседекові другою куркою трохи не під самісінький ніс.

— Одчепись ти к нечистому! Мені не треба твоїх курей!

— Як же не треба. Я знаю, що треба. Видаєте таку доню, таку гарну, як сонце, а курей не треба. Де вже пак не треба. Я видала свою дочку в Білу Церкву, то знаю, що треба. Може, візьмете півнів?

Жид з пейсами, в панчохах та патинках приступив до о. Мельхиседека й тикнув йому хвостом півня в руки.

— Пішов геть ік нечистому! Не знаєш, котрим боком показувати курей.

— Може, візьмете яєчок? — говорила друга жидівка. — Я знаю, що вам треба гугиля на

весілля. Я недавно оженила свого Мошка.

— Якого це чорта ви напали на мене з курми! Я не господар! — одмахувався Мельхиседек.

Жид приступив до Прокоповича й перевертав перед ним півня на всі боки. Жидівка показувала кури Онисі, Прокоповичці й Моссаковському. Жидівка в наушниках знов прилипла до отця Мельхиседека, тикала йому в лице куркою, а далі почала його нецеремонно смикати за рясу. О. Мельхиседек розсердився.

— А ти, проклятуша! Як ти смієш смикати мене за рясу! Геть пішла к нечистому з своїми курми до свого Лейби!

— Нащо мені йти до Лейби, коли я вас, господи, як люблю. Нехай вам бог дасть здоров'я. Нащо мені йти до Лейби, коли я тепер коло свого Лейби, — сказала жидівка й кинулась обнімати Мельхиседека. Мельхиседек схопився з місця й прихнув, як той кіт, що понюхав табаки. В клуні піднявся регіт. Жидівки не витерпіли й зареготались.

— Чи це ти не впізнав мене? А хіба ж я тебе не люблю?

Мельхиседек витріщив очі: він вже добре випив і тепер тільки по голосу впізнав свою жінку Марту. Перед ним стояла справдішня жидівка в наушниках, в плисових начосах, в старенькому капоті, з одним спущеним рукавом, в старих патинках.

Марта так змінила голос, так уміла в розмові передражнювати жидівок, що її ні на який спосіб не можна було впізнати. Вона ще до того поробила сажею товсті довгі брови, понатирала тертим угіллям щоки так, що здавалась старою й довгообразою. За жида вбрався один академіст, а за другу жидівку — одна приїжджа дячиха.

В клуні піднявся сміх та гомін. Жидів упізнали, але їх ролі ще не скінчились. Жид звелів музикам грати жидівський танець. Перебрані жиди пішли танцювати по-жидівській з курми в руках. Жидівки почали фігурувати одна проти другої тихо, плавко, поводячи станом та руками, як індійські баядерки. Жид ходив од одної до другої й граціозно то заглядав їм в вічі, то оглядав ззаду. Музики заграли швидко. Жиди почали підскакувати разом на обох ногах, але не разом, а одно за другим, неначе ступи в млині, ще й штовхались спинами. Жид підняв півнів вгору. Півні закиркали. Картина була така смішна, що в клуні піднявся не сміх, а гвалт. З хати позбігались дивитись на комедію усі слуги, погоничі. Натішивши компанію, жид подав своїм дамам стільці й, обережненько взявши їх попід руки, неначе не посадив, а поодносив їх на стільці. Жидівки взяли руки по курці й обмахували хвостами свої гарячі лица. Натішивши компанію, перебрані жиди повтікали в хату.

Гості снідали до самого обіду й випили велику силу горілки та наливки. Одначе ніхто не був ще п'яний. Опівдні Прокоповичка звеліла подавати обід. За обідом чарка ходила кругом столів, од одного краю до другого, й поки вона доходила на старе місце, хміль вилітав з голов гостей. Гості скінчили кабана, з'їли половину бичка, поїли велику силу курей, безліч качок та індиків. Подали солодкі потрави: маковники, шулики, хрусти. Господар обернувся до жінки:

— А що, паніматко, чи немає в тебе чого міцнішого од цієї гіркої? Щось горілка не дуже б'є в голову, — тягнеш, тягнеш, а в голові все-таки не шумить. Ти б зварила нам варенухи, — сказав Прокопович до жінки.

— Я вже й зварила — й твого загаду не ждала, — сказала Прокоповичка.

Прокоповичка послала в пекарню молодичь. Молодиці принесли два горшки варенухи. В клуні пішов дух вареної горілки, меду, перцю та усякого коріння. Гості аж облизувались. Прокоповичка поналивала варенухою чашки та здорові чарки. Важкий дух перцю з медом дійшов аж до другого засторонка, до жидів-музик. Жидки загерготали й зацмокали язиками. Батюшки дражнилися з ними через тік, показуючи чашки з варенухою.

— Ну, отець Мельхиседек, тепер начувайся. Після цієї варенухи підеш і ти у танець, — сміявся Прокопович.

— Ану, спробую цього ведмедя, чи потім піду в танець, чи й ніг не підведу, — сказав Мельхиседек.

Тим часом як гості пили варенуху, в двір увійшли цигани й попростували до клуні. За ними гналась ціла тічка собак. Попереду йшли дві плашуваті циганки, закутані од голови до ніг в якесь синє та біле дрантя. В однієї за спиною в торбі теліпалась дитина й насилу виглядала з шматків дрантя. Циганки були обвішані щітками та пучками веретен. Здоровий, чорний, розпатланий циган ледве виглядав з купи решет, ситів та підситків. Циганки приступили до гостей і показували свої щітки та веретена. Циган совав матушкам решета й сита та вихвалював свій крам. Одна циганка приступила до Онисі, взяла її за руку й почала ворожити.

— А поздоров тебе боже! Дай тобі вік довгий! Ож дай свою білу ручку, я тобі всю правду скажу. Ти щаслива і вродлива, будеш жити сімдесят років, будеш мати двадцятєро дітей кучерявих, гарних та чорних, як свята земля. Поклади бідній циганці на руку золотого, я тобі ще більше правди скажу.

Онися поклала циганці на руку золотого.

— Спасибі тобі, молода пані! Бог тебе благословить. Будеш мати тридцятєро сандуликів, будеш жити сто років, та ще не помреш. Ти будеш головою в домі, будеш верховодити над панами, над жидами. Твої сандулики будуть кучеряві, та гарні, та чорні, як сажа. Ти будеш багата, як свята земля. Поклади ще золотого, й ти ніколи не вмреш...

Гості засміялись. Після комедії жидів вже трудно було піддурити гостей. Всі впізнали двох дячих та чорного окатого богуславського дяка. Музики заграли. Циган повів циганок у танець. Циганки почали дикий танець, піднімали руки вгору, крутились на одному місці, тряслись, як в пропасниці, позадиравши голови вгору. Циган підскакував халяндри й так немилосердно бив себе п'ятами в зад, що на йому аж решета стукотіли. Після танців цигани без церемонії попросили собі варенухи, сіли за столами між гостями й ще довго брехали та ворожили матушкам та батьюшкам та верзли всяку нісенітницю.

Вже сонце стало на вечірньому прюзі, а обід тягся до полудня. Приданки заспівали:

А все тут не по-нашому,
А все тут не по-вашому!
А снідання до обідання,
Обідання аж до полудня,
А полудень аж до вечері,
А вечеря аж опівночі!

Варенуха розвеселила гостей, але не впоїла.

Матушки й молодіці розспівались, а далі пішли в танець. До самого вечора вони співали й танцювали, доки не настав час вечеряти. Знов молодіці понаставляли на стіл усякої страви, й холодцю, й мнишків; знов десь набрались печені кури, гуси; знов принесли вареників у сметані та всяких пундиків; безкінечник-чарка так само ходила кругом стола. Погулявши та потанцювавши, гості знов сіли за столи.

Тільки що скінчили вечерю, як під одним столом щось страшенно заревло та загарчало. Гості подумали, що під стіл влізла собака, й не звернули уваги. Але через хвилину знов щось заревло страшним голосом і вхопило Мельхиседека за ногу. Мельхиседек почувив, що в його ногу вчепились міцні зуби, скочив з місця й крикнув. Гості замовкли. Коли це з-під стола винирнула страшна, чорна, з рогами голова й лягла мордою на стіл. Роги були волячі, морда чорніла, як сажа, зуби й білки очей біліли. Голова загарчала. Всі крикнули. В одну мить з-під стола вискочив якийсь звір, скочив на стіл і став на чотирьох ногах.

Постать була схожа на ведмедя, обросла довгою шерстю. На голові стриміли волячі роги. Кругом шії висіли довгі чорні коси, неначе у лева. Чорна морда сердито мигала очима й вищиряла

білі зуби та ревла, як ведмідь. Ефект був великий. Серед ночі, після важкої варенухи, при свічках ведмідь і справді-таки налякав гостей. Всі жахнулись знехотя. Дами завищали. Жиди перестали грати. Звір повернувся двічі на столі, зарів, скочив з стола й кинувся через тік в другий засторонок на жидів. Жиди покидали скрипки, підняли гвалт і простяглись втікати. Ведмідь погнався за одним жидком, впіймав його зубами та давай смикать та рвати. "Ой вей! Ой гвалт! Ой вей!" — кричав боязкий жидок, знестямки тікаючи з усієї сили через тік. Ведмідь піднявся на ноги, жидок беркицнув на тік.

— Чого ти, дурний, злякався? Та це я! — крикнув чайківський дяк, перебраний за ведмедя.

— Ой вей мір! Ой вей, господи! — чути було по всій клуні, де розсипались перелякані жидки. Ведмідь взяв лапами жидка за плечі й підвів його. Бідний жидок зблід, як смерть, і трусився. В клуні стало тихо, тільки було чути: "Ой вей мір! Ой гвалт!" Але незабаром дяк скинув причеплені роги, закинув за вуха коси, виліз з вивернутого кожуха й пішов в хату вмиватись. Музики насилу опам'ятались, поки могли знов грати.

Після вечері гості знов напились варенухи й зовсім розвеселились. Передніше співали матушки, а після почали співати й батюшки й дяки. Почали співати божих пісень: "Стань, Давиде, з гусями", "Преукрашенная", а далі й мирських: "А вже чумак дочумакувався", "Ой за гаєм, гаєм", "Гомін, гомін по діброві". Голоси були дуже, чудові. Музики підроблювались на інструментах і пригравали до їх співу. Здавалось, неначе вся клуня співала й грала. Хор виходив незвичайно дужий і взагалі гарний. Здавалось, що співали ворота, співали сохи, співали крокви й лати, навіть кулики на покрівлі. В глузу північ усі гості попадали на сіно й поснули, де хто впав.

В вівторок гості почували справдішнє похмілля й почали похмелятись та закусовати кислую капустою та огірками. Знов снідали до обіду, обідали до полудня, полуднували до вечері, а вечеряли опівночі; а в середу перед вечором перезвою ближчі особи поїхали в Вільшаницю до молодого.

Вільшаницькі молодичі опорядили перед весіллям дім і двір Моссаковського: оббілували всередині, гарненько обмазали й побілили около, помили вікна, вичистили двір, вимели доріжки в садку. Родички Моссаковського понапікали й понаварювали й ждали гостей. Поки перезва доїхала до Вільшаниці, надворі зовсім смеркло. Люди з усього села позбігались подивитись на молодих, на перезву, подивитись, як "молоду смалять" по народному звичаю. На всій широкій улиці, котра йшла через греблю до Моссаковського двору, господарі поодчиняли ворота, на воротах поставили застелені столи з хлібом та сіллю. По всій улиці коло кожного двора лежали купи соломи та стриміли кулі. Перезва вїхала в село. Багаття запалили. Вся улиця ніби горіла. Огонь освітив білі хати, застелені столи, освітив купи людей коло кожного двору. Моссаковський з Онисею вставали коло кожних воріт. Господарі поздоровляли їх, чоловіки цілувались з Моссаковським, молодичі з Онисею. Молодий з молодою викидали на столи всі гроші, які були в кишенях. Перезва насилу сунулась по улиці і вже пізенько доїхала до греблі. На греблі понад самою водою в березі стояли палаючі кулі. Хлопці розіклали багаття понад ставком, в садку над водою, коло церкви й по обидва боки воріт двора. Полум'я освітило ставок, блищало в воді. Церкву, дім, садок було видно, як удень. Коло двору й в дворі стояла сила народу й ждала молодих. Коні ще раз спинили коло церкви, де стояв за столом староста з старостиною, вітаючи молодих хлібом-сіллю. Між двома багаттями перезва вїхала в двір. Коло ганку стояли молодичі-приданки. Вони стріли молодих весільною піснею й провели молодих з піснями в покої. Вільшаницькі приданки прийшли з дарами: з курми, гусьми, повісмами прядива, сувоями полотна, клубками та півмітками, а декотрі з поросятами в мішках. Музики заграли на ганку, й веселі приданки насилу встигли оддати дари й пішли в танець. Половина двора вкрилась молодичями. Молоді молодичі стали в здоровий кружок і парами пустились в метелицю. Багаття палало й обливало двір червоним світлом. Дзвінки весільні пісні перемішувались з мотивами музик. Парубки підкидали соломи в багаття. Світ серед темної

ночі, ясно освічена червона вода, несамовиті танці, маси молодниць, музики й несамовиті співи надавали картині образ чогось гарячого, палкого, вакханального.

Весь поїзд, уся перезва повиходила на ганок і довго дивилась на ту картину, доки не згасло багаття, доки не потомились молодичі в танцях. Музики й гості увійшли в покої, а за ними рушили й приданки. Покої сповнилися людьми, як буває на народних весіллях тоді, коли молода сидить на посаді. В просторній світлиці знов почалися танці, де вже танцювали молоді матушки та дяконші разом з приданками.

На понакриваних столах поставили закуски та напитки. Онися частувала приданок з своїх рук, а Моссаковський частував господарів. До пізньої ночі гуляли та танцювали, доки зовсім не потомились.

Ще два дні гуляли гості в Вільшаниці на весіллі, як і в Чайках: снідали до обіду, обідали до полудня, полуднували до вечері, як і в Чайках, і тільки в суботу порозїжджались додому, бо священикам треба було правити вечерню. Весілля тяглося тиждень.

В неділю після служби зібрались поважніші господарі з села, склали грошей Моссаковському на пострижіння в священика й вирядили його в дорогу. Титар припріг свою коняку в Моссаковського візок і сів за погонича. Й рідня Моссаковського, й господарі випровадили Харитона за село, стали за цариною під грушею, посідали на траві, закусили, встали й розпрощались. Харитін рушив до Києва, а Онися з батьком та матір'ю вернулась в Чайки.